

Hrady a zámky

Hrady, zámky a kaštiele sú charakteristickou architektúrou obdobia feudalizmu. Hrady, ktoré sú nástupcami opevnených hradísk, vznikali na Slovensku koncom 12. storočia ako obytno-fortifikačné stavby. Dominovali svojmu okoliu chrániac cesty, hranice krajiny, územia, brody, cestné uzly. Zväčša boli situované na hrebeňoch pohorí, na skalných vyvýšeninách alebo na miestach, kde močariská alebo vodné toky tvorili ich prirodzenú ochranu. Koncom 17. storočia strácajú hrady svoju funkciu. Na prelome 17. a 18. storočia bola väčšina z nich zničená. Zachované hrady slúžili začas hospodárskym účelom.

Ďalším charakteristickým sídlom hlavne drobnej šľachty v 12. – 15. storočí boli hrádky. Boli situované na prirodzených, čiastočne upravených alebo umelo navýšených vyvýšeninách v centrách hospodárskych území.

Hrady a hrádky boli nahradené v ich obytnej funkcii kaštieľmi. Ide o samostatne stojace šľachtické sídla, ktoré vznikali prestavbou a rozšírením hradov a hrádkov alebo ako novostavby od 16. storočia. V období renesancie si zachovali výrazný obranný charakter. Charakteristickým prvkom barokových alebo klasicistických kaštieľov v 18. a 19. storočí je ich skĺbenie s prírodným prostredím. Sú obklopené parkami, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou kompozície bytovej architektúry. Romantizmus druhej polovice 19. storočia je obdobím zániku tohto druhu funkčnej architektúry.

Hrady, zámky a kaštiele na Slovensku tvoria významnú súčasť nehnuteľných kultúrnych pamiatok. Dnes mnohé tieto stavby slúžia rozvoju kultúry ako múzeá, galérie a sú prístupné pre cestovný ruch. Okrem kultúrnych, výchovných a estetických funkcií predstavujú aj značné materiálne hodnoty. Preto je potrebné chrániť a vhodne využívať existujúci fond kultúrnych pamiatok. Je tiež dôležité evidovať a dokumentovať historické objekty, čo bolo aj cieľom publikácie z ktorej zoznam vychádza.

Súčasťou publikácie je aj zoznam kaštieľov a prílohová mapa hradov, zámkov, kaštieľov, kláštorov, pevností a zrúcanín v mierke 1 : 500 000.